

Kauza Mikuláša de Frusten: uhorská augustinianska provincia v druhej polovici 14. storočia

MIROSLAV HUŤKA

The case of Nikolas de Frusten: The Hungarian Augustinian province in the second half of the 14th century

DOI: <https://doi.org/10.54937/kd.2023.14.Supp.59-69>

ABSTRACT: Interpersonal relationships are often problematic, and it was no different in the past. The aim of our study is the analysis of the dispute that broke out between Nicholas de Oradea, provincial of the Augustinian order, and friar Nicholas *de Frusten*, later bishop of Belgrade. It seems that the local conflict, thanks to an appeal, reached the prior general of the Augustinians, Gregor de Rimini, who sent several *visitors* and a vicar to Hungary. In the Hungarian province, the dispute caused great tension, which led to the imprisonment of the visitors and the escape of Nicholas *de Frusten* to Vienna. The conflict apparently intensified at the extraordinary provincial chapter of the Hungarian Augustinians, which was held sometime between April and July 1358, where the provincial prior could also be dismissed. The conflict was also an example of the use of medieval religious law and its application in practice. Despite the strictly hierarchical system, the Hungarian province probably had a large degree of autonomy, and the prior general was unable to depose the provincial. Like most disputes, this one was eventually settled and both personalities continued to work in Hungary in the following period. They gradually disappear from our information. We will be interested in what the cause of the conflict was, how the dispute proceeded and finally how the whole matter was resolved. How did the prior general of the Augustinian order use his options to settle the dispute? How did the religious visitors work? At the same time, I will ask myself whether the dispute was part of the initial reform of the religious life of the Augustinians.

Keywords: Nikolas de Frusten, Middle Ages, Augustinians, Hungarian province, Nikolas de Oradea.

Minulosť je plná príbehov, z ktorých veľká väčšina skončila zabudnutá a odišla spolu s jej aktérmi alebo nositeľmi. No sú aj také, ktoré vďaka pár zachovaným správam zostávajú známe, alebo sa dajú aspoň čiastočne rekonštruovať. Pri analýze však treba mať na zreteli, že celú pravdu sa nám už pravdepodobne nepodarí zistiť, obzvlášť preto, že objektivnosť informácií je pri historickom výskume vždy „ošemetná“ záležitosť. Žiaľ, zachované informácie z histórie sú často negatívne, čo môže vytvárať dojem, že minulosť bola plná problémových ľudí, ktorí vďaka svojej nespo-

kojnosti alebo prehreškom vytvárali zlú atmosféru. Našťastie, nie je tomu tak. Treba však objektívne priznať, že správy o pokojnom živote sa často nearchivovali, naproti tomu diplomatický materiál je plný konfliktov a káuz. Na úvod je dobré predstaviť si hlavných aktérov sporu, o ktorom chceme písať. Boli nimi dvaja augustiniánski rehoľníci: Mikuláš *de Frusten* a Mikuláš z Veľkého Varadína. Dvaja menovci, ktorí možno rozvírili pokojné vody života uhorskej augustiniánskej provincie krátko po polovici 14. storočia. Mikuláš *de Frusten* bol titulovaný ako profesor (lektor) vo Vácove a určite mal univerzitné vzdelanie.¹ Naproti tomu, Mikuláš z Veľkého Varadína bol novozvoleným provinciálnym priorom rehole. Do sporu bol zainteresovaný aj tretí Mikuláš, z kláštora v Sárváre, ktorý pôsobil v Uhorsku ako vizitátor a mal sa pokúsiť riešiť.

Kauza sa dostala aj do stredobodu záujmu vedenia rehole a generálny prior augustiniánov Gregor z Rimini musel hľadať uspokojujúce východisko. Situáciu komplikoval jeho zlý zdravotný stav, ktorý mu neumožnil do Uhorska vycestovať. Priebeh konfliktu a spôsob jeho riešenia je zaujímavým príkladom výkladu stredovekého (nielen) rehoľného práva. Zároveň sú relevantné otázky, či táto kríza bola ojedinelá alebo bola príznakom hlbších problémov vo vnútri rehole, či uhorskej provincie.

Augustiniáni, resp. Rehoľa pustovníkov sv. Augustína, ako znel stredoveký názov, nepatrili v Uhorsku medzi veľmi rozšírené spoločenstvá. Prvé kláštory sa začali objavovať až v druhej polovici 13. storočia a do konca stredoveku ich bolo v Uhorsku vybudovaných sotva 32 – 33, pričom samostatná provincia vznikla až na začiatku 14. storočia.²

Celý konflikt sa začal niekedy pred novembrom 1357. Mikuláš *de Frusten* sa odvolal na generálneho priora, že proti právu rehole ho uhorský provinciál obral, doslovne okradol, o jeho veci a ešte sa mu aj vyhrážal.³ Z neskoršej korešpondencie však vyplýva, že obvinených bolo zrejme viac. Generálny prior na toto odvolanie reagoval 2. novembra 1357 tým, že poveril dvoch uhorských rehoľných bratov Mikuláša zo Sárváru a Štefana Thadeiho vizitáciou, aby ako znalci uhorských pomerov celú záležitosť vyšetrili a listom ho informovali o svojich zisteniach.⁴

V nasledujúci deň Gregor z Rimini napísal list aj uhorskému provinciálovi Mikulášovi z Veľkého Varadína. Je zaujímavý aj preto, že spája tri záležitosti do jednej

¹ Gabriela Erdélyi uvádza, že bol pôvodne rehoľníkom bavorskej provincie: ERDÉLYI, Gabriella. Crisis or Revival? The Hungarian Province of the Order of Augustinian Friars in the Late Middle Ages. In *Analecta Augustiniana*, 2004, Vol. 67, s. 126.

² Základná literatúra k téme: FALLENBÜCHL, Ferenc. *Az Ágostonrendiek Magyarországon*. Budapest : Stephaneum Nyomda, 1943; HUŤKA, Miroslav. *Augustiniáni na území stredovekého Slovenska (Uhorska)*. Ružomberok : Verbum, 2015; ERDÉLYI, Gabriella. Válság vagy megújulás? : Az Ágoston-rendi remeték magyar provinciája és a rendi reform ügye a késő középkorban. In *Egyháztörténeti szemle*, 2002, roč. 3, č. 1, s. 51 – 67; CEVINS de, Marie-Madeleine. Les ermites de saint Augustin en Hongrie médiévale : état des connaissances. In *Augustiniana*, 2012, roč. 62, s. 109 – 115.

³ *Gregorii de Arimino, OSA, Registrum generalatus, 1357 – 1358* (ďalej GdA). OSA, Albericus de Meijer (ed.). Romae : Institutum historicum Augustinianum, 1976, s. 64, č. 86: „*Sua nobis frater Nicolaus de Frustun eiusdem provincie et ordinis conquestione monstravit, quod religiosus vir frater Nicolaus de Wardino, provincialis prior provincie sepedicte, contra iura ordinis ipsum certis rebus et bonis indebite spoliavit, sibi iniurias multiplices alias inferendo, ac etiam conminando, propter quod a dictis gravaminibus illatis ac etiam cominatis per dictum provincialem eidem ad nostram audienciam appellavit.*“

⁴ GdA, s. 64, č. 86.

korrespondencie. Predovšetkým generálny prior informuje Mikuláša, že dostal jeho list o ozrejmění priebehu provinciálnej kapituly, na ktorej bol zvolený za uhorského provinciála rehole. Povšimnutia-hodnou je poznámka predstaveného rehole, že Mikuláš, „ako sa zdá“, bol vybraný a potvrdený za provinciála. Nevedno, či ide o štandardnú formuláciu alebo sa jeho zvolenie ešte prešetrovalo a na svoje definitívne potvrdenie musel ešte počkať.⁵ Zároveň provinciála informoval, že poveril spomínaných augustiniánskych bratov úlohou vyšetriť isté obvinenia Mikuláša *de Frusten* proti jeho osobe. Nevieme o nich nič konkrétne, no údajne, ak by sa potvrdili, jeho voľba za provinciála by bola neplatná.⁶ Gregor z Rimini zdôraznil, že si neželá, aby do vyšetrenia celej záležitosti bol Mikuláš *de Frusten* a jeho podporovatelia zo strany uhorského provinciála akýmkoľvek spôsobom obťažovaní, alebo, aby boli proti nim podniknuté nejaké kroky. Tretou záležitosťou bol oznam, že generálny prior poslal do Uhorska list s nariadením o sprísnení rehoľnej disciplíny bratov v uhorských kláštoroch, ktorú prikazoval dodržiavať.⁷ Rovnako ide o zaujímavú informáciu, nakoľko súčasná literatúra považuje generálnu kapitolu v Ostrihome v roku 1385 za začiatok rehoľnej reformy pri augustiniánoch.⁸ Zdá sa však, že hlasy volajúce po prísnejšej observancii sa začali objavovať už skôr. Nateraz však o tejto reforme nevieme nič viac, pričom nemuselo ísť o reformu, ktorá sa odštartovala na prelome 14. a 15. storočia.

V rovnaký deň ako uhorskému provinciálovi, teda 3. novembra 1357, napísal generálny prior list aj Mikulášovi *de Frusten*, augustiniánskemu bratovi z uhorskej provincie. Informoval ho o tom, že celú záležitosť odovzdal svojim dvom vizitátorom, ktorých poveril obvinenia vyšetriť. Gregor zároveň pozastavil všetky procesy proti Mikulášovi a jeho spoločníkom, ktorí zároveň mali byť vizitátorom nápomocní a do ukončenia šetrenia sa mali zdržiavať ďalších krokov proti uhorskému provinciálovi.⁹

V nasledujúcom období, ktoré trvalo päť mesiacov, zrejme prebiehalo vyšetrovanie Gregorových vizitátorov v Uhorsku. Nie je jasné, kto spôsobil ďalšie komplikácie, či vizitátori, Mikuláš *de Frusten* alebo uhorský provinciál. V každom prípade sa

⁵ GdA, s. 66 – 67, č. 89.

⁶ GdA, s. 66 – 67, č. 89: „*Recepimus literas tuas ac eciam acta capituli dicte provincie de proximo celebrati, ex quarum tenore prior provincialis dicte provincie videris ellectus ac eciam confirmatus. Et quia frater Nicolaus de Frustun eiusdem provincie et ordinis a quibusdam gravaminibus ver te, ut dicit, sibi illatis ac eciam conminatis nostram audienciam per contra personam tuam obiciens crimina et defectus, que offert se integraliter probaturum; quod si ita esset, ellectio tua foret nulla vel veniret de iure cassanda.*“

⁷ GdA, s. 66 – 67, č. 89.

⁸ ERDÉLYI, Crisis or Revival, s. 123.

⁹ GdA, s. 70, č. 100: „*Cum religiosus vir frater Nicolaus de Frustun provincie Ungarie eiusdem ordinis certis ex causis atque gravaminibus a suo provinciali ad nos apelaverat, et causam apelacionis ipsius certis nostris visitoribus in Ungaria conmisimus fine debito terminandam, ne per aliquem vestrum occasione alicuius precepti vel processus facti per provinciale predictum, que omnia pro nunc suspendimus donec causa ipsa fuerit expedita, contra ipsum fratrem Nicolaum et socium suum procedat aut indebite molestet eundem, vobis et cuilibet vestrum presencium tenore districte precipiendo mandamus, quatenus dictum fratrem Nicolaum et socium benigne et caritative tractantes, ipsos aut eorum bona directe vel indirecte impedire aut molestare nullatenus presumatis, donec causa sua debitum sorcietur effectum, quocunque precepto allias vobis facto nequaquam obstante, quod ex nunc tenore presencium volumus non tenere.*“

situácia v uhorskej provincii začala zhoršovať. Bola zvolaná, zrejme mimoriadna,¹⁰ provinciálna kapitula, nakoľko na ňu Gregor z Rimini vyslal svojho vikára, uhorského augustiniána Jána *de Crisio*, ktorý mal kapitule predsedieť. Z poverovacieho listu z 15. apríla 1358 sa dozvedáme o problémoch v uhorskej provincii. Predovšetkým generálny prior hovoril o nenávisti bratov jedného voči druhému (možno tým myslel vzťah bratov k Mikulášovi *de Frusten?*), nabádal k jednote, pokoju a ohľaduplnosti v provincii a podobne. Gregor z Rimini deklaroval, že si berie právo, ktoré zároveň deleguje na svojho vikára vyšetrovať všetky excesy v uhorskej provincii. Vikár mal ďalej kompetenciu žiadať od bratov prísahu, právo vyhlásiť rozsudok exkomunikácie, presúvať bratov v rámci provincie aj mimo nej, odvolávať priorov a iných úradníkov rehole, naprávať, trestať alebo väzniť bratov, vykonávať cenzúru a vo všeobecnosti robiť všetko na akýchkoľvek zhromaždeniach s bratmi uhorskej provincie za účelom nápravy a obnovy pokoja medzi rehoľníkmi. Ďalej prikázal, že všetci sú povinní voči vikárovi a zároveň vizitátorovi Jánovi dodržiavať spásosnosnú poslušnosť, tak pri náprave previnilých bratov, ako aj pri reforme provincie. Opäť je tu poukázané na reformu uhorskej provincie, no znovu nie je jasné, čo sa pod tým myslí. Pod reformou sa pokojne mohla skrývať snaha o zlepšenie vzťahov medzi uhorskými bratmi. Gregor zároveň potvrdil svoje poverenia pre Mikuláša zo Sárváru a Štefana Thadeia vo veci vyšetrovania sťažnosti Mikuláša *de Frusten* voči provinciálovi Mikulášovi z Veľkého Varadína.¹¹

V rovnaký deň napísal Gregor list aj svojim vizitátorom, Mikulášovi zo Sárváru a Štefanovi Thadeimu, v ktorom ich chválil za ich snahu aj za listy, ktoré mu poslali. Žiaľ, ich obsah nepoznáme, no z Gregorovej odpovede vieme mnohé zistiť. Keď sa generálny prior zoznámil s obsahom listov, vyjadril svoj zármutok nad tým, že uhorskí bratia, a zvlášť provinciál, vizitátorov neposlúchli. Ich správa hovorila o akýchsi škandáloch (*Propter quod circa scandala, que scribitis perpetrata*) v provincii, no generálny prior konštatoval, že pre zlý zdravotný stav vec nemohol riešiť osobne.¹² Z ďalšieho textu vyplýva, že provinciál sa odmietol s vizitátormi stretnúť a odmietol uznať závery ich vyšetrovania, ktoré boli dosiahnuté bez jeho osobnej účasti. Gregor poukazyval na závery 33. kapituly, ktorá umožňovala viesť vyšetrovanie aj vtedy, ak sa druhá strana odmietne zúčastniť. Vizitátorov zároveň vyzval, aby na nadchádzajúcej kapitule postupovali opatrnejšie. Gregor z Rimini vizitátorom

¹⁰ Riadna sa konala v roku 1357 a bol na nej zvolený Mikuláš z Veľkého Varadína za uhorského provinciála. Frekvencia riadnych kapitúl s právom voliť provinciála bola dvojročná.

¹¹ GdA, s. 178 – 179, č. 313. „*Quod ut citius et melius procuretur, eo quod nil prodesset humilibus humilitas, si contumacibus sua contumacia non obsesset religiosi viris fratribus, tibi vicario nostro, qui in dicto provinciali capitulo presidebis, et Iohanni de Crisio dicte provincie, tenore presentium plenariam committimus potestatem inquirendi et visitandi super predictis excessibus et dependentibus et connexis fratres quoscumque et conventus provincie supradicte, necnon iuramenta a fratribus exigendi, sententiam excommunicationis proferendi, fratres de aliis conventibus ad vos convocandi, de conventibus et de provincia removendi, priores et officiales alios absolvendi, corrigendi, puniendi, carcerandi, et in rebelles censuram ecclesiasticam exercendi, et generaliter omnia et singula faciendi in singulis conventibus et fratribus dicte provincie, que pro correctione delinquentium suadebit iustitia, et pro bono et pacifico statu dicte provincie censueritis oportuna. Mandantes vobis vicario et fratri Iohanni predictis, visitoribus nostris, per obedientiam salutarem,...*“

¹² O zdravotnom stave generálneho priora v tomto období a o činnosti jeho kancelárie: SAAK, Leland Eric. *High Way to Heaven : The Augustinian Platform Between Reform and Reformation, 1292 – 1524*. Leiden; Boston; Köln : Brill, 2002, s. 323 – 324. <https://doi.org/10.1163/9789004474598>

poslal aj texty, ktoré mali na provinciálnej kapitule prečítať hneď po liste, ktorý prečíta jeho vikár Ján *de Crisio*.¹³

V nasledujúci deň poslal generálny prior do Uhorska ďalší list, ktorý bol adresovaný všetkým priorom kláštorov. Gregor chválil uhorských bratov, že nezasahovali do kauzy brata Mikuláša, lektora z Vacova, a jeho provinciála Mikuláša z Veľkého Varadína.¹⁴ Toto však mohlo byť len „zbožné“ želanie. Vyvrcholenie sporu malo ešte len prísť a stalo sa tak niekedy pred polovicou júla 1358.

O tom, že išlo „o život“, svedčí už list Gregora z Rimini zo dňa 13. júla 1358 adresovaný Mikulášovi *de Frusten*, ktorým mu generál rehole udelil právo zostať vo videnskom kláštore, a to až do príchodu vizitátorov.¹⁵ Pre Mikuláša už jednoducho asi nebolo bezpečné zostať v Uhorsku, a preto hľadal ochranu v susednej provincii. Čo sa však stalo? Prečo sa situácia tak skomplikovala a vyhrotila?

Viac svetla do problematiky vnáša ďalší list generálneho priora zo dňa 16. júla toho istého roku. Ním vymenoval pre Uhorsko nových špeciálnych vizitátorov: Augustína z Penny a Filipa z Mantovy, tentokrát teda Talianov. Informoval ich o tom, že niektorí bratia v tejto provincii porušovali česť a páchali mnohé škandály (*scandala sunt plurima perpetrata*). To, že nejde o prázdnu frázu, dokazuje hneď ďalšia veta, kde generálny prior konštatoval, že jeho pôvodných vizitátorov zajali, zranili a uväznili. Gregor chcel urobiť poriadok v uhorskej provincii sám, ale pre telesnú slabosť (vysoký vek a chorobu) to nemohol urobiť osobne. Novým, špeciálnym vizitátorom podriadil správu celej uhorskej provincie, so všetkými kláštormi, udelil plnú kontrolu nad kongregáciami, delegoval právo predvolávať bratov a žiadať od nich prísahy, vyšetrovať, vypočúvať a trestať – aj uväzniť vo všetkých veciach, presúvať bratov aj mimo provincie. Čo je asi dôležité, aj: zrušiť a odvolať rozsudky, zastaviť procesy alebo kohokoľvek pozbaviť úradu – explicitne provinciála, priorov alebo lektorov a podobne. V tejto časti sa text listu dostáva k meritu veci. Vizitátori mali právo urobiť vo všeobecnosti všetko, čo je potrebné spraviť, a to tak z dôvodu odvolania brata Mikuláša *de Frusten*, ktoré zakázal Mikuláš z Veľkého Varadína, vtedajší uhorský provinciálny prior, ako aj pre procesy, ktoré nasledovali potom. Závažným bol aj pokus o zvolanie novej provinciálnej kapituly, kde bol brat Mikuláš z Veľkého Varadína opätovne zvolený za provinciálneho priora, údajne – ako sa zdá. Na vizitátorov generálny prior preniesol celú svoju kompetenciu a moc a zároveň im umožnil na presadenie svojich zámerov využiť aj svetskú moc. Ďalej im Gregor ude-

¹³ GdA, s. 179 – 180, č. 314. „*Et ideo omni modo quo melius potuistis ad cognitionem pertingere veritatis, quod ad iurisdictionem pertinet iudicantis, sive inquirendo, sive citando, sive puniendo, nostre intentionis exitit demandasse, quod sub nomine iustitie utriusque parti exhibende lictera nostra includit vobis alias destinata. Propter quod et provinciam absolere poteratis, quia iste est officialis iustitie faciende, non obstante constitutione que in alio casu loquitur, et in visitatoribus aliis in generali capitulo constitutis, qui non sunt deputati ad certam litem et causam specialiter terminandam, sicut vestra noscitur esse facta commissio, cum plus soleat timeri quod specialiter prohibetur, quam quod generaliter imperatur et contra absentes et presentes extendebatur iurisdicio vobis facta, dum tamen audientia non fuisset debita denegata, non obstante constitutione alia capituli XXXIII, que non iubet absentes expectari, et que casum istum non tangit, nec officium visitatorum per generalem priorem specialiter concessorum.*“

¹⁴ GdA, s. 181, č. 321.

¹⁵ GdA, s. 263, č. 476: „*Concessum est fratri Nicolao de Frusten provincie Ungarie, ut possit morari in conventu Vienensi usque ad adventum visitatorum destinatarum ad dictam provinciam.*“

lil kompetenciu prijímať späť do rehole odpadnutých bratov a udeľovať rozhrešenie v prípade exkomunikácie. Na záver odvolal svojich dovtedajších vizitátorov, ktorí však boli asi v tom čase už vo väzení.¹⁶

Gregor z Rimini ešte v ten istý deň poslal svojim novým vizitátorom inštrukcie, ako majú postupovať, keď sa vyskytnú problémy, napr. keď sa nezhodnú, majú postupovať žrebom. Pri rozhodovaní mali spolupracovať aj s vikárom Jánom *de Crisio*. Generálny predstavený taktiež vyjadril želanie, aby bol o všetkom podrobne informovaný.¹⁷

V nasledujúci deň generálny prior napísal Jánovi *de Crisio* list, ktorým ho menoval svojim generálnym vikárom v Uhorskej provincii. Udelil mu moc, vďaka ktorej mohol navštíviť a vyšetriť samotného provinciálneho priora a v prípade potreby ho zbaviť úradu provinciála. Zároveň dostal kompetenciu oslobodiť bratov spod trestu exkomunikácie. Ďalej mal právo prijať späť do rehole bratov, pričom túto kompetenciu mal údajne len generálny prior. Jeho právomoci však boli pozastavené do času, pokiaľ vizitátori Augustín z Penny a Filip z Mantovy neskončili svoje vyšetrovanie a neodišli z Uhorska.¹⁸

¹⁶ GdA, s. 267 – 269, č. 492. „*Super qua vobis commicentes plenarie vices nostras, vos visitatores nostros in provincia Ungarie facimus speciales, dantes vobis plenam, liberam ac generalem administrationem in provincia supradicta, iurisdictionem et causarum coanitionem atque decisionem, auctoritatem etiam visitandi et inquirendi semel et pluries fratres et conventus omnes et sinoulos provincie sepedicte, iuramenta exigendi et recipiendi, citandi fratres, testes quoscumque examinandi (provincia eliminandi et conventibus quibuscumque cancell), recipiendi atque compellendi, probationes et iura quarumcumque partium audiendi, de causis criminalibus, civilibus, mistis et appellationum cognoscendi tam motis quam movendis et ipsas fine debito terminandi, quaseumque sententias, precepta aut processus factos et facta in ipsa provincia cassandi, annullandi atque revocandi, fratrum excessus corriaendi, puniendi atque castigandi, penas imponendi, carcerandi, de provincia eliminandi et conventibus quibuscumque et alibi collocandi, etiam extra provinciam mictendi et extra fratres etiam collocandi, interdicendi, suspendendi et excommunicandi, fratres ad vos undecumque etiam convocandi, ab officiis privandi sive provincialatu sive prioratu, lectoria vel alio quovis officio removendi. Et generaliter omnia et singula faciendi et exercendi, tam super causa appellationis fratris Nicolai de Frustem interiecte a fratre Nicolao de Varadino, tunc priore provinciali dicte provincie, et processibus inde ante et postea subsecutis, necnon super attemptatis in proximo provinciali capitulo celebrato et electione dicti fratris de Varadino in priorem provincialem ut dicitur facta. Carceratione visitatorum nostrorum...*“ Na záver listu Gregor z Rimini pripomenul, že celú cestu, pobyt v Uhorsku a návrat si majú hradiť sami.

¹⁷ GdA, s. 269 – 270, č. 493.

¹⁸ GdA, s. 270 – 271, č. 494. „*De tue fidei sinceritate, gelo iustitie ac probitate vite plurimum in Domino confidentes, te in provincia Ungarie nostrum constituimus et facimus vicarium generalem, commicentes et dantes tibi tenore presentium omnem iurisdictionem, auctoritatem, potestatem atque superioritatem in ipsa provincia in fratres et conventus omnes et singulos dicte provincie in spiritualibus et temporalibus cum generali et libera amministrazione, quam priores provinciales ordinis supradicti in suis provinciis dignoscuntur habere a nostri ordinis institutis. Volumus autem tibi in ipsa provincia uberioorem concedere potestatem, scilicet, quod tu visitare possis priorem provincialem dicte provincie et inquisitionem facere contra eum et si opus fuerit ipsum ab officio provincialatus absolvere, quod multo magis intelligimus te facere posse de fratribus et prelatibus et officialibus aliis provincie sepedicte. Et quod fratres tibi subiectos in ipsa provincia absolvere bis possis a sententia excommunicationis in forma Ecclesie consueta et cum eis bis etiam super irregularitatis macula dispensare, si qua irretiti essent, quod sic excommunicati divina officia celebrarunt, aut divinis officiis alias se temere immiscerunt.*“

Zdá sa, že týmto aktom sa celý spor skončil. Nasledujúca korešpondencia Gregora z Rimini do Uhorska z 24. augusta 1358, či už voči Mikulášovi *de Frusten*¹⁹ alebo Mikulášovi z Veľkého Varadína,²⁰ žiadne problémy vo vzájomných vzťahoch nespomína. Išlo len o dva listy týkajúce sa dlžnej sumy pre uhorského študenta, brata Pavla.

Z uvedených faktov sa dajú vyvodiť nasledujúce závery. Konflikt vypukol, keď uhorský provinciál augustiniánov Mikuláš z Veľkého Varadína niečo zobral vacovskému lektorovi, Mikulášovi *de Frusten*, a to proti právu rehole. Žiaľ, nevieme, o čo išlo a môžeme sa len domnievať, že išlo o súkromný majetok. No ak to vzal „proti právu rehole“, mohlo ísť o veci, na ktoré mal Mikuláš *de Frusten* právo. Spor sa však točil aj okolo akýchsi problémov pri voľbe provinciála na príslušnej provinciálnej kapitule v priebehu roku 1357. Zrejme v dôsledku hádky provinciál Mikulášovi *de Frusten* zakázal podať odvolanie, čo sa zrejme nestalo, a to asi aj vďaka väčšej skupine Mikulášových priaznivcov. Zdá sa teda, že spor sa netýkal len majetku brata Mikuláša, ako na to poukázala Gabriela Erdélyi,²¹ ale mal svoje korene aj v zlých medziľudských vzťahoch. Samozrejme, vlastníctvo súkromných vecí bolo problémom stredovekého monasticizmu mendikantov, no bola to téma reformy až v nasledujúcom období.

Po „prevalení“ škandálu sa do riešenia problému vložil aj generálny prior Gregor z Rimini, ktorý vyslal do Uhorska svojich dvoch vizitátorov Mikuláša zo Sárváru a Štefana Thadeiho – uhorských bratov znalých miestnych pomerov, ktorí o svojich zisteniach asi podali správu. Bola zrejme pomerne poburujúca a priaznivo naklonená v prospech Mikuláša *de Frusten*, a to aj vďaka tomu, že sa uhorský provinciál s vizitátormi odmietol stretnúť. Napätie v provincii sa stupňovalo a pravdepodobne bola zvolaná mimoriadna provinciálna kapitula, pre ktorú generálny prior Gregor z Rimini vymenoval svojho vikára. Opäť sa ním stal uhorský brat Ján *de Crisio*. Bol obdarovaný rozsiahlymi kompetenciami, ktoré boli na úrovni provinciála a všetci uhorskí bratia boli povinní poslušnosťou voči vikárovi. No explicitne sa o odvolaní provinciála nehovorilo. Uhorskí bratia sa zrejme rozdelili do dvoch táborov, no ich veľká časť sa správala neutrálne, aj keď tvrdenia generálneho priora o tom, že uhorskí bratia nezasahujú do sporu, asi netreba preháňať.

Niekedy pred 13. (16.) júlom 1358, možno na spomínanej provinčnej kapitule alebo krátko pred ňou, došlo k vyvrcholeniu celej kauzy, a to k uväzneniu vizitátorov a k „úteku“ Mikuláša *de Frusten* do Viedne. Čo bolo príčinou, nie je celkom známe, no možno predpokladať, že vizitátori sa v spore postavili na opačnú stranu alebo dokonca sa pokúsili provinciála zosadiť či odvolať. Gregor z Rimini musel vymenovať nových vizitátorov, tentokrát „neutrálnych“ bratov z Talianska, Augustína z Penney a Filipa z Mantovy. Ich poverovacia listina už okrem v podstate rovnakého poverenia ako pre vikára Jána *de Crisio* obsahovala aj právo odvolať provinciála, teda

¹⁹ GdA, 310, č. 575. Uhorský študent na univerzite v Perugii, brat Pavol, sa sťažoval, že keď prišiel do Urbemveteri s akýmsi posolstvom od Mikuláša *de Frusten*, požičal si 6 zl. od učiteľa Ugolina z Urbemveteri, ktoré teraz musí vrátiť.

²⁰ GdA, s. 310, č. 574. Ten istý uhorský študent, brat Pavol, sa sťažoval, že nedostal z provincie prostriedky na zabezpečenie svojho štúdia.

²¹ ERDÉLYI, Crisis or Revival, s. 123.

inými slovami, dostali *plenitudo potestatis* podobne ako mal generálny prior rehole. Až z tohto poverenia môžeme vyvodit' záver, že príčinou sporu bolo porušenie príkazu provinciála Mikuláša z Veľkého Varadína, ktorý zakázal Mikulášovi *de Frusten* podať odvolanie na generálneho priora, na čo mal, prirodzene, právo. V tomto prípade teda išlo o porušenie poslušnosti. V spore s provinciálom pravdepodobne Mikuláš nebol sám a vytvorila sa okolo neho opozičná skupina. Po podaní jeho odvolania sa pristúpilo aj k cirkevným trestom, ako napr. exkomunikácia, pretože noví vizitátori mali právo prijať späť do rehole odídenných bratov a zrušiť tresty, čo bola kompetencia len generálneho priora. Išlo teda o ťažké hriechy. Rovnakú právomoc ako vizitátori napokon dostal aj vikár Ján *de Crisio*, no jeho kompetencie boli pozastavené až do odchodu talianskych vizitátorov. Nevedno, ako sa celý konflikt skončil, no možno predpokladať, že napokon došlo k zmiereniu, o čom svedčí ďalší vývoj.

Za zmienku stojí, že v celej korešpondencii sa skoro vôbec nestretávame s Mikulášom *de Frusten*, ktorý bol počiatkom celej kauzy, no riešenie jeho odvolania sa spomína len minimálne. Napr. nevieme vôbec nič o jeho pochybnostiach voči voľbe provinciála, ak nejaké boli. Na druhej strane je mnoho indícií o zlej morálnej stránke augustiniánov, ktorí vyvolávali „škandály“, no opäť nevieme povedať, aké. Poverovacie listiny pre vizitátorov a vikára sú plné obvinení, ktoré poukazujú na zlú morálku bratov alebo žiadajú presadenie pokoja v uhorskej provincii, no jadra problému sa dotýkajú len marginálne.

Rovnako je zaujímavá aj snaha volajúca po reforme rehoľného života. Je to pomerne všeobecné konštatovanie a nevieme, čo sa pod ním v polovici 14. storočia skrývalo. Súkromné vlastníctvo žobravých bratov bolo síce problémom, ktorý sa neustále riešil, najmä pri františkánoch, no nevedno, či to bol problém aj pri augustiniánoch, ktorých vzťah k majetku bol, povedzme, pragmatický.

Korešpondencia generálneho priora rehole augustiniánov Gregora z Rimini ponúka aj možnosť, že uhorský provinciál Mikuláš z Veľkého Varadína mohol byť teoreticky aj zosadený a provinčná kapitula, ktorá sa uskutočnila po 15. apríli 1358, mohla slúžiť aj na jeho opätovnú kandidatúru a zvolenie. No to, že bol možno opäť zvolený, alebo to, že sa aj napriek takémuto tlaku udržal vo funkcii provinciála, svedčí o jeho pomerne pevnej pozícii v Uhorsku, ktorou nedokázala otriasť ani činnosť vikára alebo vizitátorov. Napokon, Mikuláš z Veľkého Varadína figuruje ako uhorský provinciálny prior augustiniánov aj v roku 1359, keď sa jeho meno spomína medzi svedkami fundácie augustiniánskeho kláštora v Pápoci.²²

Pomerne slušnú kariéru však v Uhorsku urobil aj Mikuláš *de Frusten*. Dňa 8. júna 1366 pápež Urban V. vydal v Avignone listinu, ktorou vyhlásil, že po smrti belehradského biskupa Jána považuje toto benefícium za uprázdnené a vyhradzuje si právo na menovanie miestneho ordinára. Ak bol medzitým niekto do tejto funkcie menovaný, malo sa to považovať za neplatné. Za nového biskupa do Belehradu pápež vymenoval Mikuláša *de Frusten*, profesora augustiniánskych pustovníkov, ktorému

²² FEJÉR, Georgius (ed.). *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis : Studio et opera Georgii Fejéři. IX/3. Budae : Regiae vniuersitatis Vnagaricae, 1834, s. 63 - 64: „Fr. Nicolaus de Waradino, Prior Prouincialis.“*

zveril svetskú a cirkevnú starostlivosť a riadenie diecézy.²³ Je zaujímavé, že v Belehrade sa presadil za biskupa po smrti Jána zrejme rovnako *de Frusten (de Flestini)*, ktorý bol taktiež augustiniánsky rehoľník. Je pravdepodobné, že mohlo ísť o jeho príbuzného (brata?). Len pre zaujímavosť, v roku 1331 sa stal belehradským biskupom Pavol, rovnako z Rehole pustovníkov sv. Augustína.²⁴ Sú traja augustiniáni v priebehu 35 rokov na poste belehradského biskupa náhodou?

Mikuláš *de Frusten* ako belehradský biskup sa zrejme spomína aj v listine zo 4. októbra 1386, v ktorej kardinál Vavrinec udelil jednoročné a osemdesiatdňové odpustky tým, ktorí v príslušný deň navštívia pavlínsky kláštor v Strezojeve, južne od Záhrebu. K tejto listine pridal 4. novembra 1386 biskup Mikuláš z Belehradu ešte štyridsaťdňové odpustky.²⁵ Nedá sa bezpečne tvrdiť, že ide o tú istú osobu, no je to veľmi pravdepodobné. Isté pochybnosti však vyvoláva protokol z 5. apríla 1419, ktorého vydavateľom bol rovnako belehradský biskup Mikuláš.²⁶ Ak uvážime, že v roku 1357 bol už lektorom vo Vacove a musel mať za sebou univerzitné vzdelanie, musel mať už cez dvadsať rokov. Mohol sa teda narodiť niekedy okolo roku 1335 (?). V roku 1419 by tak mal cez osemdesiat rokov, čo nie je nemožné, ale veľmi málo pravdepodobné.

Kauza Mikuláša *de Frusten* je príkladom komplikovaných medziludských vzťahov, ktorých riešenie sa dostalo na najvyššiu rehoľnú úroveň. Je možné predpokladať, že vzťahy komplikovalo aj súkromné vlastníctvo bratov, čo vytváralo rozdiely medzi rehoľníkmi. Zároveň sa na pozadí týchto ťažkostí začínajú objavovať prvé hlasy volajúce po reforme rehoľného života pustovníkov sv. Augustína. Súčasne to, že provinciál „prežil“ tieto turbulencie, a to, že Mikuláš *de Frusten* napokon obsadil úrad belehradského biskupa, svedčí o tom, že situácia sa pravdepodobne napokon upokojila.

Pramene

- FEJÉR, Georgius (ed.). *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis : Studio et opera Georgii Fejér. IX/3.* Budae : Regiae vniuersitatis Vnagaricae, 1834.
Gregorii de Arimino, OSA, Registrum generalatus, 1357 – 1358. OSA, Albericus de Meijer (ed.). Romae : Institutum historicum Augustinianum, 1976.

²³ PITI, Ferenc (ed.). *Anjou-kori oklevéltár 1366 : Documenta res Hungaricas tempore regum Andegavensium illustantia L.* Budapest; Szeged : Szegedi Középkorász Műhely, 2020, s. 216, č. 454. Krátky regist uverejnil aj: HERRERA, de Thomas. *Alphabetum Augustinianum II.* ROJO MARTÍNEZ, Fernando-GUNDÍN, Baldino Rano (eds.). Roma : Pubblicazioni Augustiniane, 1990, s. 184, podobne: BARDÓN, Lopez (Fr. Tirso). „*Nicolai Crusenii Ord. S. Augustini. Pars tertia Monastici Augustiniani, Complectens epitomen historicam FF. Augustinensium a magna Ordinis unione usque ad an. 1620, cum additamentis Revmi. P. M. Fr. Josephi Lanteri, ejusdem Ordinis. Tomus I.* Vallisoleti, 1890, s. 390, tu je Mikuláš označený ako Nemeč (*Germanus*).

²⁴ TERNOVÁČZ, Bálint. A nándorfehérvári püspökség története a középkorban. In *Középkortörténeti tanulmányok 10.*, 2018, s. 122.

²⁵ MNL OL DL 34650. Porovnaj aj TERNOVÁČZ, A nándorfehérvári püspökség, s. 123.

²⁶ MNL OL DF 288924.

PITI, Ferenc (ed.). *Anjou-kori oklevéltár 1366 : Documenta res Hungaricas tempore regum Andegavensium illustantia L.* Budapest; Szeged : Szegedi Középkorász Műhely, 2020.

Literatúra

- BARDÓN, Lopez (Fr. Tirso). „*Nicolai Crusenii Ord. S. Augustini. Pars tertia Monastici Augustiniani, Complectens epitomen historicam FF. Augustinensium a magna Ordinis unione usque ad an. 1620, cum additamentis Revmi. P. M. Fr. Josephi Lanteri, ejusdem Ordinis. Tomus 1°.* Vallisoleti, 1890.
- CEVINS de, Marie-Madeleine. Les ermites de saint Augustin en Hongrie médiévale : état des connaissances. In *Augustiniana*, 2012, roč. 62, s. 109 – 115.
- ERDÉLYI, Gabriella. Crisis or Revival? The Hungarian Province of the Order of Augustinian Friars in the Late Middle Ages. In *Analecta Augustiniana* 67. 2004, s. 117 – 140.
- ERDÉLYI, Gabriella. Válság vagy megújulás? : Az Ágoston-rendi remeték magyar provinciája és a rendi reform ügye a késő középkorban. In *Egyháztörténeti szemle*, 2002, roč. 3, č. 1, s. 51 – 67.
- FALLENBÜCHL, Ferenc. *Az Ágostonrendiek Magyarországon.* Budapest : Stephaneum Nyomda, 1943.
- HERRERA, de Thomas. *Alphabetum Augustinianum II.* Fernando Rojo Martínez – Baldino Rano Gundín (eds.). Roma : Pubblicazioni Augustiniane, 1990.
- HUŤKA, Miroslav. *Augustiniáni na území stredovekého Slovenska (Uhorska).* Ružomberok : Verbum, 2015.
- SAAK, Leland Eric. *High Way to Heaven : The Augustinian Platform Between Reform and Reformation, 1292 – 1524.* Leiden; Boston; Köln : Brill, 2002. <https://doi.org/10.1163/9789004474598>
- TERNOVÁČZ, Bálint. A nándorfehérvári püspökség története a középkorban. In *Középkortörténeti tanulmányok* 10., 2018, s. 117 – 130.

SUMMARY

The case of Nikolas de Frusten: The Hungarian Augustinian province in the second half of the 14th century

Based on our research, we can draw the following conclusions. The conflict broke out when Mikuláš de Oradea, the Hungarian provincial of the Augustinians, seized some items from the Vaca lector Mikuláš de Frusten against the law of the order. Unfortunately, we do not know what the items were and we can only speculate whether they were private property. The dispute also revolved around some issues that occurred during the election of the provincial at the provincial synod in 1357. Apparently, as a result of the argument, the provincial attempted to forbid Mikuláš de Frusten from filing an appeal. This attempt apparently failed, probably thanks to a large group of de Frusten's backers who supported him. Therefore, it seems that the dispute was not just about the brothers' private property, as Gabriela Erdélyi pointed out, but was also rooted in bad interpersonal relations. Though private matters were a problem of the medieval monasticism of mendicants, it became one of the foci of reforms later, in the following period. Once the scandal "was unleashed", even the Prior General Gregor de Rimini intervened, trying to find a solution to the problem. He sent two of his *visitors*, Mikuláš de Sárvár and Štefan Thadei, Hungarian brothers with knowledge of local conditions, to the Kingdom of Hungary, who reported their findings to him. The report must

have been rather shocking and clearly in favour of Mikuláš de Frusten, which could have been a result of the fact that the Hungarian provincial refused to meet the *visitors*. The tension in the Hungarian province escalated and a special provincial synod was convened, for which the prior general Gregor de Rimini appointed his vicar, a Hungarian brother Ján de Crisio. He was endowed with extensive competences, which were at the level of a provincial, and all Hungarian brothers were obliged to obey the vicar. However, there was no explicit mention of the provincial's termination. Sometime before July 13th (or 16th) 1358, perhaps at the mentioned provincial synod, the whole case came to a head with the imprisonment of the *visitors* and the "escape" of Mikuláš de Frusten to Vienna. What was the cause of this violence on the part of the provincial is not entirely known, but it can be assumed that the *visitors* took the opposite side in the dispute or even tried to depose the provincial. Gregor de Rimini had to appoint new *visitors*, this time "neutral" brothers from Italy, Augustín de Penne and Philip de Mantova. In addition to essentially the same mandate as for Vicar Ján de Crisio, their charter also included the right to dismiss the provincial, in other words, they received *plenitudo potestatis* in the same way as the prior general of the order had. It is mainly from this commission that we can conclude that the cause of the dispute was the violation of the order of the provincial Mikuláš de Orade, who forbade Mikuláš de Frusten from filing an appeal with the prior general, which de Frusten had the right to do. In this case, it was probably a violation of obedience. It seems Mikuláš was not alone in the dispute with the provincial, and an opposition group was formed around him. After his appeal was filed, ecclesiastical punishments such as excommunication were imposed. Also, the ousted brothers were accepted back into the order and their punishments cancelled, which was supposedly the competence of the prior general only, so they were probably guilty of grave sins. Vicar Ján de Crisio was given the same authority as the *visitors*, though his powers were suspended until the departure of the Italian . It is not known how the entire conflict ended, but it can be assumed that in the end a reconciliation took place, which is indicated by further developments, as Mikuláš de Oradea was still a provincial in 1359 and Mikuláš de Frusten became the bishop of Belgrade in 1366.

Mgr. Miroslav Huťka, PhD.; Katolícka univerzita v Ružomberku,
 Filozofická fakulta; Katedra histórie
 SK-03401 Ružomberok, Hrabovská cesta 1B
 e-mail: <miroslav.hutka@ku.sk>
 ORCID 0000-0001-8927-3539